

Státní okresní archiv Klatovy

Cech soukeníků, krojířů a postřihačů Sušice

1600–1674

Inventář

EL NAD č.: 2099

AP č.: 527

Eva Havlovičová

Klatovy 2012

OBSAH

Úvod

I. Vývoj původce archivního fondu	str. 3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	str. 5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	str. 5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	str. 5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	str. 6
Seznam použitých pramenů a literatury	str. 7
Inventární seznam	str. 8

I. Vývoj původce archivního fondu

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel a od 14. století začaly vznikat cechy. Jejich vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečetidla, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada *mílového práva* (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a *cechovní přímus* (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád platný od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Vznik Sušice souvisel s rýžováním zlata na řece Otavě. Původní osada vznikla někdy kolem roku 790. Velmi rychle se rozrostla na městečko, které v roce 1192 získal do svého držení bavorský hrabě von Bogen. Z této doby pravděpodobně také pochází německý název

Sušice – Schüttenhofen. V roce 1273 získal Sušici český král Přemysl Otakar II. a povýšil ji na královské město. V roce 1324 potvrdil král Jan Lucemburský Sušici všechny výsady královského města. V únoru 1356 bylo Sušici Karlem IV. potvrzeno mílové právo a v září 1372 právo na výběr mytného. Jeho následovník Václav IV. rozšířil tato privilegia listinou z 15. září 1406 o konání týdenního výročního trhu od svátku Nanebevzetí Panny Marie (15. srpen) a povinným skladem pro kupce jedoucí od Hartmanic a Kvildy.

Město prosperovalo především díky obchodu se sousedním Bavorskem. Z Bavorska se dovážela hlavně sůl a Sušičtí vyváželi obilí, slad a chmel. Tento obchod současně také podpořil rozvoj řemesla a zakládání cechů. Z řemeslníků zde byli zastoupeni sladovníci, krejčí, řezníci, provazníci, pekaři, soukeníci, ševci, koželuzi, kloboučníci, tkalci, mydláři, punčocháři, hrnčíři, pasíři, mlynáři, kováři, koláři, bednáři, zámečníci, truhláři, mečíři, dále zedníci, kameníci, konváři, kominíci, lazebníci, ranhojiči, sedláři, řemenáři, barvíři, sklenáři, kožešníci atd.

Velký zlom v dalším vývoji města znamenala třicetiletá válka. Město se snažilo předejít nejhrošímu drancování tím, že se dobrovolně 27. září 1620 vzdalo generálovi Marradasovi. Dalšími pohromami byly v letech 1678–1681 mor, v roce 1707 požár, při němž vyhořelo téměř celé město a také postupný úpadek obchodu s Bavorskem. I přesto vznikaly nové cechy, či do té doby samostatné cechy se spojovaly ve společné. Podle berní ruly provozovalo v Sušici své řemeslo 36 sladovníků, 7 sládků, 25 řezníků, 15 ševců, 10 pekařů, 9 soukeníků, 7 tkalců, 6 šmejdiřů (obchodníci s drobnými mosaznými a měděnými předměty – knoflíky, přezkami, pásy, šperky) a krejčí, 5 koželuhů, 4 mydláři, 3 truhláři, kloboučníci, kováři, 2 provazníci, koláři, bednáři, tesaři, mlynáři, barvíři a po jednom krajíř, uzdař, kotlář, kožišník, lazebník, kominík, hrnčíř, knihař, pokrývač, ručnikář (výrobce ručnic), punčochář, sedlář, zedník.

Přibýly také jarmarky a výroční trhy (v úterý Svatodušní – pohyblivé svátky Svatodušní (Letnice) začínají 50 dnů po Velikonocích; na sv. Rocha – 16. srpen; na sv. Františka Serafínského – 4. říjen; na pondělí po Třech králích (6. leden); dále pravidelný pondělní dobytčí trh probíhající od Květné neděle (6. neděle postní, neděle před Velikonocemi) do sv. Martina (11. listopad)). Pravidelný trh na obilí, ovoce, zeleninu a jiné produkty pro každodenní potřebu probíhal každé pondělí a pátek.

Cech soukeníků v Sušici byl s velkou pravděpodobností založen v roce 1600, kdy získal od císaře Rudolfa II. své artikule, cechovní znak a cechovní pečeť. Od roku 1660 byl název cechu změněn na cech soukeníků, krojířů a postřihovačů. Soukeníci zpracovávali ovčí vlnu, která nejdříve byla vyčištěna a vyprána vlnaři, pak čechrána a rozčesána pomocí kramplí kramplěři, poté ji přadláci soukali a předli na kolovratu. Z příze pak na stavu zhotovili sukno, které bylo třeba dále upravit, tj. valchovat (při valchování se látka máčením a bitím srážela, zhutňovala a částečně plstnatěla), zplstnatit (sukno se napnulo na rám a pomocí knapské střely – nástroj podobný smyčci, se sukno strunou bičovalo), počesat (počesávalo se soukenickou štětkou – druh bodláku jehož plody se upevnily na vidlici), postřihat (používaly se mohutné nůžky, které jsou často vyobrazeny jako cechovní znamení) a barvit (to byla práce barvířů, kteří většinou měli své samostatné cechy). Nakonec finální výrobek – sukno krojíři nastříhali na lokte a připravili k prodeji.

Podrobnější informace o činnosti soukeníků v Sušici nelze z dochovaného archivního materiálu zjistit.

Pravděpodobně cech soukeníků, krojířů a postřihovačů v této podobě existoval až do zániku cechovní soustavy v roce 1859, kdy dle živnostenského řádu z 20. prosince 1859, s platností od 1. ledna 1860, byly také v Sušici založeny živnostenské spolky a cechovní soustava byla zrušena.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Sušice z Muzea města Sušice do Okresního archivu v Sušici došlo 8. června 1959 pod př. č. 194 a 195/59. Předávací protokol se nedochoval. Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nedochovaly. K částečnému zpracování cechovních archiválií došlo v roce 1954 archivářem V. Holým. V roce 1964 došlo k dalšímu uspořádání archivářkou V. Holou, během něhož byly z AF vyčleněny archiválie živnostenských společenstev.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie pocházejí z časového období 1600–1674. Nejstarší archiválií je listina Rudolfa II. (1600), nejmladší pak opis cechovních artikulí (1674).

Archiválie jsou psány v češtině, jedná se o 2 listiny a 2 úřední knihy. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem, u knihy K 1 je poškozená vazba. Listina L 2 po špatném restaurátorském zásahu celá zmodrala. Úplnost fondu je torzovitá. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,08 bm. Tvoří jej 4 inv. čísla. Při inventarizaci nebyla provedena žádná vnitřní skartace.

Původní AF Cechy Sušice EL NAD 1452, kde byly zařazeny všechny cechy ze Sušice, byl přejmenován na AF Cech sladovníků Sušice a pomocí vnitřních změn z něho bylo dále vyčleněno 17 samostatných archivních fondů.

AF Cech soukeníků, krojířů a postřihačů Sušice, EL NAD 2099 vznikl vnitřní změnou č. 8/1452 z 24. února 2012, kdy byly z AF Cech sladovníků Sušice, EL NAD 1452, přesunuty archiválie (2 listiny, 2 úřední knihy) z let 1600-1674, celkem 0,08 bm.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Dochovaná listina L1 (inv. č. 1) z roku 1600 patří mezi jednu z nejstarších dochovaných cechovních písemných památek v SOkA Klatovy. Jedná se o artikule propůjčené cechu soukenickému v Sušici císařem Rudolfem II. S těmito artikulemi získal cech také svůj erb (cechovní znak) a svou pečeť. Na listině je vyobrazen znak cechu v kolorované podobě. Je zde modrý štít, vespod zelený trávník, na němž stojí postava svatého Jakuba v bílém rouchu s červeným pláštěm a s červeným kardinálským kloboukem. V rukách drží potřeby pro zpracování vlny, v pravé šlachorec (nástroj připomínající dřevěnou oboustrannou sekeru) a v levé soukenickou střelu. Pečetidlo ani pečeť samotného cechu se nedochovaly.

Cechovní artikule v knižní podobě byly uděleny Leopoldem I. 3. listopadu 1660, poté došlo k jejich potvrzení u K1 (inv. č. 3) 3. listopadu 1674 a u K2 (inv. č. 4) 26. dubna 1667.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2012 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 5. 12. 2012

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Klatovy. *Archiv města Sušice*, EL NAD 564.

SOkA Klatovy. *Společenstvo krejčích Sušice*, EL NAD 622.

Literatura

BARTOŠOVÁ, Jana. *Zmizelé Čechy Sušice*. Praha – Litomyšl : Nakladatelství Paseka 2007. ISBN 978-80-7185-842-3.

GABRIEL, J. A.. *Královské město Sušice a jeho okolí*. Praha : 1868.

Dr. HAAS, Antonín. *Berní rula svazek 28, kraj Prácheňský II. díl*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství 1954.

Historie a současnost podnikání na Klatovsku, Sušicku a Horažďovicku. Žehušice : Městské knihy s. r. o., 2001.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny 2005. ISBN 80-7106-709-1.

KUMPERA, Jan. *Dějiny západních Čech od pravěku do poloviny 18. století*. Plzeň : Nakladatelství Ševčík 2004. ISBN 80-7291-108-2.

LOSOS, Ludvík. *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb*. Liberec : Severočeské muzeum v Liberci 1963.

NODL, Martin, ŠMAHEL, František. *Člověk českého středověku*. Praha : Argo 2002. ISBN 80-7203-448-0.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. číslo	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn.
I. Listiny			
1	<p>1600, únor 28., Plzeň Císař Rudolf II. propůjčuje a stvrzuje artikule, erb a pečeť cechu soukenického v Sušici (na listině kolorované vyobrazení cechovního znaku i s podrobným popisem).</p> <p>orig. pergamen, 70 x 58,5 cm – plika 6,6 cm, česky, pečeť chybí</p>		L 1
2	<p>1628, červen 5., Praha Císař Ferdinand II. schvaluje, potvrzuje a obnovuje artikule dříve vydané Ferdinandem I. v roce 1549 pro cechy soukenické v Království českém. Platnost privilegii se vztahovala na všechny cechy soukeníků.</p> <p>orig. pergamen, 49,6 x 64,7 cm – plika 7,5 cm, česky, přivěšená císařská pečeť na žluté hedvábné kroucené šňůrce v dřevěném pouzdře s víčkem, průměr 18,8 cm, pouzdro mírně poškozené, listina po nevydařeném restaurátorském zásahu celá zmodrala</p>		L 2
II. Knihy			
3	<p>Artikule hlavního cechu soukenického v Novém Městě pražském uděleny Leopoldem I. a propůjčené cechu soukeníků, krojířů a postřihačů sukna v Sušici. Opětovně potvrzené 3. 11. 1674</p> <p>kožená vazba, česky, 29,3 x 25,4 cm, poškozená vazba, okousané od hlodavců</p>	1660, 1674	K 1
4	<p>Opis artikulí hlavního cechu soukenického v Novém Městě pražském uděleny Leopoldem I. a propůjčené cechu soukeníků, krojířů a postřihačů sukna v Sušici. Opětovně potvrzené 26. 4. 1667</p> <p>opis, papírová vazba, česky, 34,1 x 21,6 cm</p>	1660, 1667	K 2

Název archivní pomůcky:	Cech soukeníků, krojířů a postřihačů Sušice
Značka archivního fondu:	CS Sušice
Časový rozsah:	1600-1674
Počet evidenčních jednotek:	4 (2 listiny, 2 úřední knihy)
Počet inventárních čísel:	4
Rozsah v bm:	0,08 bm
Stav ke dni:	5. 12. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 5. 12. 2012 - č.j. SOAP/040-0888/2012